

Μαριάνη Μαριλένα
Ιστορικός-Αρχαιολόγος, Υποψ. δρ του Ε.Μ.Π.
Παναγόπουλος Κωνσταντίνος
Ομότιμος Καθηγητής του Ε.Μ.Π., πρ. Πρύτανης, Γενικός Διευθυντής Τ.Π.Π.Α.

Τα Τεχνικά Μνημεία του Λαυρίου. Προσπάθεια ερμηνείας για την αποκατάσταση

1. Γενικά

Μνημεία δεν είναι μόνο τα κτίρια που ανήκουν σε κάποιες ειδικές κατηγορίες όπως οι ναοί, τα θέατρα, οι τάφοι, τα στάδια, τα κτίσματα δηλαδή που έχουν από την ίδια τους την κατασκευή ένα μνημειακό χαρακτήρα ή ένα μνημειώδες ύφος¹. Μνημεία δεν είναι κατ' ανάγκη και μόνο κτίρια που έχουν σταματήσει να λειτουργούν, αλλά και κτίρια που ο αρχικός λειτουργικός προορισμός εξακολουθεί να είναι χρήσιμος². Μνημεία δεν είναι μόνο τα κτίρια, αλλά και τα τεχνικά έργα μιας εποχής. Είναι όλα εκείνα τα μικρά ή μεγάλα, αρχαιότερα ή νεότερα, σπουδαία ή «ταπεινά που» συναπαρτίζουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά του έθνους, που είναι αναπόσπαστα δεμένα με την ιστορία, το τοπίο και τους ανθρώπους που αποτελούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας της χώρας μας³. Θα μπορούσαμε να πούμε πως Μνημείο μπορεί να είναι καθετί που μπορεί να μεταδώσει μια πληροφορία για το παρελθόν μας και εντέλει κάτι που διακονίζει μια μνήμη.

Ωστόσο και σε ό,τι αφορά συγκεκριμένα το Τεχνικό Μνημείο θα πρέπει να τονίσουμε πως:

- Αποτελεί φορέα πληροφοριών, αφού σε αυτό βρίσκεται ενσωματωμένο το σύνολο των επιδράσεων του πολιτισμού και του περιβάλλοντος.
- Η σημασία του αξιολογείται στο πλαίσιο και στο περιεχόμενο της κοινωνικής και τεχνολογικής ιστορίας.
- Αποτελεί την κυριότερη μαρτυρία της ιστορικής περιόδου, όπου η σχέση του ανθρώπου με τη φύση αλλάζει. Γίνεται το σημείο ενός άλλου τρόπου παραγωγής.

1. Διονύσης Α. Ζήβας, *Τα μνημεία και η πόλη*, Αθήνα 1991, σ. 27.

2. Διονύσης Α. Ζήβας, *Τα μνημεία...* ό.π., σ. 27.

3. Διονύσης Α. Ζήβας, *Τα μνημεία...* ό.π., σ. 27.

- Συμβάλλει σε μια νέα κατεύθυνση έρευνας, με κύριο σκοπό την επανεξέταση του άμεσου παρελθόντος, του τρόπου παραγωγής και κατά συνέπεια των αλλαγών στο περιβάλλον, στους ρυθμούς και στις σχέσεις των ανθρώπων και της πόλης.
- Βοηθά στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς είναι αυτή που επιτρέπει τη γνώση της πολιτισμικής ετερότητας σε κάθε λαό.
- Συμβάλλει στον επαναπροσδιορισμό της ισχύουσας αντίληψης γύρω από τον πολιτιστικό χαρακτήρα, όχι μόνον των βιομηχανικών-τεχνικών μνημείων, ως μεμονωμένων περιπτώσεων, αλλά και ως συνόλων που αναπτύσσονται στην ιστορία της οικονομίας, της κοινωνίας, του χώρου, ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσουν μια άλλη διάσταση στη ζωή των μαζών.
- Το βιομηχανικό-τεχνικό μνημείο είναι η μοναδική μαρτυρία των συνθηκών ζωής της εργατικής τάξης, είναι η άλλη όψη της μέχρι τώρα ισχύουσας κουλτούρας γύρω από το τι είναι πολιτιστική κληρονομιά.

2. Το θέμα

Στο πλαίσιο εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής με θέμα: «*Αξιοποίηση Παλαιών μεταλλευτικών χώρων στην περιοχή της Λαυρεωτικής*» επιχειρείται να αποκαλυφθεί και να κατανοηθεί η σημασία που, σήμερα, μπορεί να έχουν τα «τεχνικά μνημεία» της Λαυρεωτικής για την ίδια τη πόλη του Λαυρίου. Κύρια επιδίωξη είναι να ερευνηθεί και να αποκρυπτογραφεί ο μνημειακός πλούτος της πόλης, για δικό της λογαριασμό. Να ανιχνευτούν οι κρυμμένες δυνατότητες. Η ίδια η πόλη να γίνει γνωστή μέσα από το παρελθόν της, μέσα από έργα άλλων εποχών που σήμερα διάσπαρτα, ακίνητα και σιωπηλά, αναμένουν κάποιον που θα τολμήσει να «ανοίξει» διάλογο μαζί τους.

Πιο συγκεκριμένα επιχειρείται, μέσα από αναδρομές στην ιστορία των «τεχνικών μνημείων», να αποκαλυφθούν οι γνώσεις και τα βιώματα που σημάδεψαν για μεγάλες περιόδους τη ζωή του Λαυρίου. Εμπειρίες που η τρέχουσα καθημερινότητα σκιάζει και εμποδίζει να έλθουν στο φως.

Και για ποιο λόγο αυτός ο στόχος; Τι θα κερδίσει το Λαύριο; Σε τι ανάγκες ανταποκρίνεται; Και πώς μπορεί να γίνει στην πράξη κάτι τέτοιο; Όταν ο κόσμος όλος μιλάει για το μέλλον και τις μεγάλες αλλαγές, γιατί η στροφή προς τα πίσω;

Χωρίς καμιά αμφιβολία το ζητούμενο είναι οι προοπτικές της πόλης. Και το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο ερώτημα για το πώς διαμορφώνεται σήμερα η πορεία των πραγμάτων.

3. Συμπεράσματα από συνεντεύξεις για τα τεχνικά μνημεία της Λαυρεωτικής.

Με γνώμονα τα παραπάνω θέσαμε ορισμένα ερωτήματα σε ένα σύνολο είκοσι ατόμων μονίμων και μη κατοίκων του Λαυρίου σχετικά με το πώς εκείνοι αντιλαμβάνονται τις εξελίξεις και την πιθανή αξιοποίηση των εν λόγω Τεχνικών Μνημείων. Οι συγκεκριμένες απαντήσεις που δόθηκαν σε ένα μεγαλύτερο σύνολο ερωτημάτων είναι χαρακτηριστικές για το θέμα το οποίο μας απασχολεί:

Στο ερώτημα «*αν θα πρέπει να αξιοποιηθούν και να αναπτυχθούν το ίδιο ή θα πρέπει να υπάρξει κάποια προτεραιότητα για τα Τεχνικά Μνημεία της αρχαίας και της νεότερης εποχής*», η πλειονότητα απάντησε ότι «*θα ήταν ευχής έργο να αξιοποιηθούν με την ίδια προτεραιότητα*» και ότι «*Η παράλληλη ανάπτυξη της αξιοποίησης των τεχνικών μνημείων του αρχαίου και νεότερου Λαυρίου, λόγω του κοινού τους αντικειμένου, θα δημιουργήσει συσχετίσεις, συγκρίσεις, διακρίσεις, δομές συνάφειας και συνοχής που θα πολλαπλασιάσουν την αξία των αποτελεσμάτων της προσπάθειας*».

Στο ερώτημα «*Για ποιο λόγο ν' αξιοποιηθούν και να προβληθούν τα Τεχνικά Μνημεία*», οι απαντήσεις επικεντρώνονται στα εξής: α) «*οι ασχολίες με τα τεχνικά μνημεία της πόλης θα ενεργοποιήσουν τη νεολαία σε κατευθύνσεις και προσανατολισμούς που συμβάλλουν στην προώθηση των νέων οικονομιών και θα είναι σε συμφωνία με τις τάσεις που επικρατούν και ενδιαφέρουν διεθνώς*», και β) «*Η οικείωση με τα τεχνικά μνημεία της πόλης του Λαυρίου μπορεί να προσφέρει σπουδαίες και συγκεκριμένες υπηρεσίες αγωγής και παιδείας στη νεολαία. Όπως:*

- Γνώση των βασικών στοιχείων της επιστημονικής και τεχνολογικής ανάπτυξης, αξιολόγηση των λόγων και των επιπτώσεων πάνω στο άτομο, την κοινωνία και το φυσικό περιβάλλον.
- Εξακρίβωση και εξοικείωση με τα ιδιαίτερα ιστορικά, πολιτισμικά, γεωγραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας του Λαυρίου.
- Ερμηνεία και παραγωγή πρωτότυπων, αυτόνομων και δημιουργικών συμπεριφορών, μέσα από τη χρήση επιστημονικών και τεχνικών εννοιών και θέσεων, που θα διαρθρώνονται με σκοπό τον εμπλουτισμό των δυνατοτήτων επικοινωνίας και ανάλυσης.
- Γνώση των βασικών πεποιθήσεων, συμπεριφορών και αξιών της παράδοσης και της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Κριτική αξιολόγησή τους και εντοπισμός των επιλογών εκείνων που ευνοούν προσπάθειες για προγραμματισμένες δράσεις.
- Χρήση των επιστημονικών γνώσεων για την καλύτερη κατανόηση σε γενικές γραμμές της επιστημονικής – τεχνολογικής ανάπτυξης της κοινωνίας μας, προκειμένου να υποστηριχτούν απόψεις γύρω από θέματα που επηρεάζουν την

κοινωνική οργάνωση, όπως είναι η χρήση και εκμετάλλευση των διαφόρων πηγών ενέργειας, η κατάλληλη χρήση και συντήρηση των πρώτων υλών, των ορυκτών πρώτων υλών, η ανακύκλωση των υλικών, η επίλυση προβλημάτων υγείας και υγιεινής, η επινόηση και χρήση νέων οργάνων και υλικών που θα διευκολύνουν τη ζωή των ανθρώπων.

- Αξιολόγηση επιστημονικών συμπεριφορών όπως είναι η περιέργεια, η αντικειμενικότητα, η παρατήρηση και οι διαδικασίες επιστημονικής έρευνας με απώτερο σκοπό να κατανοήσουμε καλύτερα το περιβάλλον και να διακρίνουμε την προκατάληψη από την επιστήμη».

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε πως, στην πράξη, η προσέγγιση στόχων αυτής της μορφής και υψής, είναι εγχείρημα ιδιαίτερα δύσκολο. Οι φορείς που θα το αναλάβουν, πέραν της ικανότητάς τους να συγκροτήσουν συστήματα πρωτοβουλιών με προδιαγραφές εξειδικεύσεων μεγάλης ποικιλίας, χρειάζεται επιπλέον να διαθέτουν σημαντικές αισθητικές εμπειρίες και σύνθετη παιδεία. Δεν πρέπει να πέσουν στην παγίδα να προβάλλουν το παρόν στο παρελθόν. Ούτε να προβάλλουν το παρελθόν ως σημαντικό δεδομένο, επειδή μπορεί να δεχθεί φορτία συναισθηματικών συγκινήσεων. Το παρελθόν του Λαυρίου δεν μπορεί παρά να είναι η προϊστορία της σημερινής εποχής. Και αυτό που έχουν να κάνουν, είναι να φέρουν σε επαφή τους τρόπους σκέψης του παρελθόντος με τους τρόπους σκέψης που επικρατούν σήμερα.

Αν θέλαμε να μείνουμε στο νεότερο Λαύριο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό που επιδιώκεται είναι η *αναγέννησή* του. Όχι ως απλή αναπαραγωγή ή απλή αντιγραφή. Αναγέννηση που στο κέντρο της θα έχει εγκατασταθεί ο διάλογος ανάμεσα στη σημερινή πραγματικότητα και την πραγματικότητα των μνημείων, των μεγεθών τους, των σκοπών τους, των κειμένων τους, των σχεδίων τους, των πρωταγωνιστών τους. Αυτό που θα προκύψει θα είναι κινητοποιήσεις ή εμπνεύσεις που θα λειτουργήσουν ως σπέρματα για νέες δημιουργίες.

Στο ερώτημα «*Με ποιον τρόπο πιστεύετε ότι θα πρέπει να προβληθούν και ποιες είναι οι πιθανές προτάσεις ανάδειξης αυτών των μνημείων*», οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι ότι:

«Υπάρχουν πολλοί τρόποι προβολής των μνημείων. Το καλύτερο που έχουμε να κάνουμε είναι να ξεκινήσουμε από έναν πλήρη κατάλογο των τεχνικών μνημείων της πόλης. Το επόμενο βήμα θα είναι να δώσουμε τα στοιχεία τους (χρονολογίες, θέσεις, χάρτες) και την όσο γίνεται λεπτομερέστερη περιγραφή τους. Στη συνέχεια μπορούμε να κάνουμε επιλογές. Να τα αποτυπώσουμε, να φωτογραφίσουμε κάποια ή και να ψηφιοποιήσουμε κάποια άλλα. Να δημιουργήσουμε αναπαραστάσεις (αφίσες, πίνακες κλπ.) με ένα πολύ σύντομο ιστορικό και να τα προωθήσουμε στους φορείς της πόλης: επιχειρήσεις, οργανισμούς, σχολεία, στο λιμάνι, στα εμπορικά κέντρα και λοιπά. Μπορούμε να κάνουμε

μια δεύτερη επιλογή και να αναθέσουμε σε ειδικούς να ασχοληθούν με κάποια τεχνικά μνημεία της πόλης σε μεγαλύτερο βάθος που απαιτεί τις ικανότητες του ειδικού, αλλά ενδιαφέρει πολλούς. Θα μπορούσε στη συνέχεια να οργανωθούν διαλέξεις, σεμινάρια, ημερίδες για τα μνημεία αυτά. Στα ίδια ή και σε άλλα τεχνικά μνημεία μπορεί να επιδιωχθούν επισκέψεις με προγραμματισμένη διδασκαλία επί τόπου. Ο καλύτερος τρόπος ανάδειξης των τεχνικών μνημείων είναι με την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών ήχου και εικόνας. Να αναδείξουμε τα μνημεία, μέσα από ψηφιακές αναπαραστάσεις όπου θα αναπαραχθεί η λειτουργία τους και θα αποκαλυφθούν τα μυστικά τους. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε όλο το υλικό αυτό να περάσει στο διαδίκτυο και να γίνει κοινό κτήμα».

«Θα μπορούσαμε όλη αυτή την προσπάθεια να την οργανώσουμε έτσι ώστε η παρουσίαση κάθε μνημείου να κλιμακώνεται σε επίπεδα πληροφόρησης αυξανόμενου βαθμού λεπτομέρειας. Σε ένα πρώτο επίπεδο πληροφοριών να ασχοληθούμε με την ταυτότητα του μνημείου και τα βασικά χαρακτηριστικά του. Σε ένα δεύτερο επίπεδο να αναφερθούμε στον τρόπο κατασκευής και στο λόγο για τον οποίο κατασκευάστηκε. Σε ένα τρίτο επίπεδο να μπορούσαμε να προχωρήσουμε σε σημαντικότερες και περισσότερες λεπτομέρειες· στην ανάλυση των ρόλων των πρωταγωνιστών του έργου άσχετα αν ήταν άτομα ή συλλογικά υποκείμενα, στους δεσμούς του με την οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό, την αποτίμηση της ιστορικής του σημασίας. Όλα αυτά θα ήταν δυνατόν να περάσουν σε ψηφιακή μορφή· ψηφιακές εικόνες, κείμενα κλπ. Οπότε θα μπορούσε σε κάποια οθόνη, σε κάποιο χώρο οι ενδιαφερόμενοι να δουν, να παρατηρήσουν, να οικειοποιηθούν το τεχνικό μνημείο μέσα από ένα μεγάλο πλήθος εναλλακτικών τρόπων παρουσίασης».

Είναι σαφές ότι με την παραπάνω διαδικασία ανάδειξης των τεχνικών μνημείων του Λαυρίου επιτυγχάνουμε τρεις συγκεκριμένους στόχους:

- Την αναγνώριση και την κατανόηση του τεχνικού μνημείου.
- Την αποκάλυψη των φορέων και των παραγόντων ανάπτυξης του έργου και τις επιδιώξεις τους οι οποίες με λανθάνοντα τρόπο έχουν αποτυπωθεί στις εγκαταστάσεις του Λαυρίου.
- Την απομάκρυνση από το ίδιο το τεχνικό μνημείο και την εποχή του, για να γίνει η αποτίμησή του με οικονομικά, κοινωνικά και ακόμη ιστορικά κριτήρια.

Γίνεται λοιπόν κατανοητό, με βάση τα παραπάνω, ότι η ανάδειξη και επομένως η αξιοποίηση των εν λόγω Τεχνικών Μνημείων του Λαυρίου αποτελούν μια αναγκαία πραγματικότητα, καθώς τα βιομηχανικά συγκροτήματα δεν είναι φαντάσματα του παρελθόντος, δεν είναι ταριχευμένο πολιτιστικό αγαθό, δεν είναι απονερωμένο μουσειακό σώμα, αντίθετα αποτελούν ένα ζωντανό μνημείο, ένα λειτουργικό χώρο, διατηρητέο και προσαρμόσιμο που μαζί με τα «μικρότερα»

δείγματα βιομηχανικής αρχαιολογίας, που ίσως δεν φαντάζουν, αλλά σηματοδοτούν μια ολόκληρη εποχή – συμβάλλει στο ξύπνημα της μνήμης και στην επανασύνθεση της εικόνας της πόλης⁴.

Μπορεί σήμερα πια η μηχανή να μην είναι ο γεωμετρικός τόπος, όπου συγκλίνουν οι φουτουριστικές φαντασιώσεις του νεόκοπου ανθρώπου του 20ού αιώνα, όπως στη δεκαετία του '20, μπορεί να μην ισχύει πια εκείνη η υπερβολική αισιοδοξία του Λε Κορμπυζιέ, όταν έλεγε ότι «η μηχανή χαρίζει τολμηρότητα στα όνειρά μας»⁵, όμως η μηχανή και οι χώροι της μπορεί να είναι χώροι περίσκεψης αυτή τη φορά για τον προσδιορισμό της ιστορικής και πολιτιστικής μας ταυτότητας, χωρίς να παραλείπεται καμιά διάσταση από τη ζωή του αιώνα μας⁶.

Δημιουργείται, έτσι, η ιδέα, αλλά και η ανάγκη της λειτουργίας από εκεί και πέρα όλων αυτών των συνόλων της βιομηχανικής μας κληρονομιάς και κάτω από ένα άλλο πρίσμα, αυτό της αξιοποίησης και της προβολής και γιατί όχι της τουριστικής εκμετάλλευσής, όταν και εφόσον οι συνθήκες θα το επιτρέψουν.

Οι παλαιές εγκαταστάσεις, *μπορούν δεχόμενες τον κατάλληλο σχεδιασμό να μετατραπούν σε χώρους ιδιαίτερα προικισμένους και να λειτουργήσουν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να συμβάλλουν στη βελτίωση και στην ανάπτυξη του υφιστάμενου χώρου, αλλά και του ευρύτερου τόπου.* Έτσι η πολιτιστική κληρονομιά του παρελθόντος, εντατικοποιημένη μέσω της νέας έννοιας της ιστορίας, γίνεται, περισσότερο παρά ποτέ μια ζωντανή πραγματικότητα της σημερινής και μελλοντικής ζωής. Η αρχιτεκτονική, η τέχνη, η μουσική του παρελθόντος ανήκουν οργανικά στη σημερινή πνευματική ζωή και βιώνονται ως γνήσιο πολιτιστικό αγαθό της εποχής μας⁷.

Στο πλαίσιο αυτής της πρακτικής πολλοί βιομηχανικοί χώροι ανακαινίζονται, αναπροσαρμόζονται με γνώμονα τις απαιτήσεις και τα νέα δεδομένα, αναπαλαιώνονται και λειτουργούν ως «πηγή ζωής, ενέργειας και κίνησης» της πόλης που τους φιλοξενεί. Από ρημαγμένα οικοδομήματα, «φαντάσματα» μιας άλλης εποχής, μετατρέπονται σε χώρους δημιουργικούς, χώρους εργασίας, έρευνας, προόδου, αλλά και πολιτιστικής και τουριστικής έλξης. Δεν είναι άλλωστε λίγα τα παραδείγματα, τόσο στον ελλαδικό, όσο και στο διεθνή χώρο μιας τέτοιας προσπάθειας αξιοποίησης.

4. Γιώργος Μαχαίρας, «Βιομηχανική Αρχαιολογία: Η άλλη αρχαιολογία», περιοδικό *Αρχαιολογία*, Βιομηχανική Αρχαιολογία, τεύχος 18, Φεβρουάριος 1996, σ. 21.

5. Le Corbusier, *Esprit de nouveau* 1925.

6. Παναγιώτα Καλόγηρη, Φωτεινή Μαργαρίτη, Βάσια Τσοκόπουλος «Η βιομηχανική αρχαιολογία στον ελληνικό χώρο: μια πρώτη προσέγγιση», Περιοδικό *Αρχαιολογία*, ...ό.π., σ. 14.

7. Ιωάννης Δεσποτόπουλος, *Η ιδεολογική δομή των πόλεων*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π. – Ν.Τ.Υ.Α. Press. Αθήνα 1997, σ. 27.

Για να γίνει όμως αυτό πρέπει να μελετήσουμε την ιστορία τους, ώστε το βαθύτερο νόημα και η σημασία τους να μπορεί να προαχθεί και να καταστεί σαφής σε όλους. Πάνω από όλα όμως πρέπει να τα εντοπίσουμε να τα προστατεύσουμε και να τα διατηρήσουμε, προς χρήση και όφελος του σήμερα και του αύριο.

Το κατάλοιπο του βιομηχανικού πολιτισμού, το αποκαλούμενο ως Τεχνικό Μνημείο έχει ιστορική, τεχνολογική, κοινωνική, αρχιτεκτονική και επιστημονική αξία και γι' αυτό το λόγο χρειάζεται και κρίνεται σκόπιμη η προσπάθεια, όχι μόνον απλής προβολής του, αλλά ταυτόχρονα και μιας ιδιαίτερης μέριμνας, με στόχο τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών που θα επιτρέψουν να μετατρέψουμε ένα τεχνικό μνημείο σε πόλο έλξης και προσέλκυσης επισκεπτών στον τόπο όπου υπάρχει, προβάλλοντας έτσι όλο αυτό το ιστορικό, πολιτιστικό, συναισθηματικό υπόβαθρο, που το εν λόγω μνημείο «κρύβει» στα σπλάχνα του.

4. Τα Τεχνικά Μνημεία του Λαυρίου

Τα τεχνικά μνημεία του Αρχαίου και Νεότερου Λαυρίου είναι, κατά κύριο λόγο, κατάλοιπα τεχνικών έργων και βιομηχανικών εγκαταστάσεων, κυρίως του μεταλλευτικού και μεταλλουργικού τομέα. Τα έργα αυτά προβάλλουν τη λογική του σχεδιασμού τους και τις λεπτομέρειες της κατασκευής τους.

Για όποιον έχει ασχοληθεί με τη βιομηχανία και ιδιαίτερα με τη μεταλλευτική και μεταλλουργική βιομηχανία, οι εγκαταστάσεις αυτές παρουσιάζονται ως η ζωντανή ιστορία της τεχνολογίας, όπως αυτή διαμορφώθηκε μέσα στο πλαίσιο της οικονομίας και της κοινωνίας της εποχής. Σε πολλές, μάλιστα, περιπτώσεις παρουσιάζουν θέματα των επιστημών στην πράξη. Κατά την εποχή της λειτουργίας τους, τα μνημεία αυτά εξυπηρετούσαν συγκεκριμένες ανάγκες της παραγωγής, ενώ η θεώρηση και η διαχείριση γινόταν αποκλειστικά με κριτήρια λειτουργικότητας.

Όλες αυτές οι εγκαταστάσεις, οι κατασκευές, τα όργανα, τα τεχνικά έργα, οι συσκευές αποτελούσαν προϊόντα συλλογικής δημιουργίας με σημαντικές διανοητικές και γενικότερα πολιτιστικές συστατικές διασυνδέσεις με την αντίστοιχη κοινωνία. Οι διασυνδέσεις αυτές ενσωματώθηκαν πάνω στις εγκαταστάσεις και τα μηχανήματα και πήραν συμβολικό χαρακτήρα.

Στην περίπτωση του Νεότερου Λαυρίου τα γεγονότα αυτά αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι στο corpus των εγκαταστάσεων έχουν αποτυπωθεί συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ατομικής και συλλογικής ζωής της πόλης. Σε αυτό συνέβαλε, κυρίως, η δραματική πορεία μιας υπό διαμόρφωση κοινωνίας που ήταν υποχρεωμένη να υφίσταται, αλλά και να πρωταγωνιστεί στη μετάβαση από την αγροτική απασχόληση στη βιομηχανική εργασία. Έτσι η πόλη κατόρθωσε να οικειωθεί άλλα μέτρα και άλλους τρόπους σκέψης.

Με τον τρόπο αυτό, παρουσιάζεται, ίσως πιο συγκαλυμμένα, και η αντίθετη

κίνηση. Η επιρροή που η τεχνολογία άσκησε στο πλαίσιο της συλλογικής ζωής της πόλης. Αυτός είναι, άλλωστε, ο λόγος για τον οποίο οι εγκαταστάσεις της «Γαλλικής» λειτουργούν και ως παρακαταθήκη εμπειριών, νοημάτων και εμπνεύσεων, χρήσιμων για το σχεδιασμό κάποιας νέας συνέχειας. Έτσι αποτελούν τεχνικά μνημεία ιδιαίτερης σημασίας όχι μόνο για την ιστορία της πόλης, αλλά και για την οικονομική ιστορία της χώρας.

Λόγω του βάθους του χρόνου (και αυτό αφορά και στα τεχνικά μνημεία του Αρχαίου Λαυρίου), αλλά και λόγω της ενάργειάς τους, συγκροτούν το πεδίο που αναπαριστά τους τρόπους που εργάζονταν και τους τρόπους που σκέφτονταν αυτοί που έζησαν και εργάστηκαν στο παρελθόν στην περιοχή αυτή.

Σήμερα, λοιπόν, τίθεται μια σειρά από κρίσιμα ερωτήματα: Τι μπορεί να πάρει η πόλη από τα τεχνικά μνημεία της; Τι να κρατήσει; Τι να απορρίψει; Τι να καλλιεργήσει; Τι να αλλάξει; Τι να αναδείξει; Και πάνω απ' όλα πώς θα ξαναζωντανέψει το χώρο χωρίς να χάσει τίποτα από την αξία του παραδείγματός του και την αυθεντία της αφήγησής του;

Παράλληλα, όμως, αναπτύσσεται και η αισθητική διάσταση του χώρου. Η οργάνωση του χώρου της «Γαλλικής», αλλά και του ευρύτερου μεταλλευτικού και μεταλλουργικού Λαυρίου, η διάταξη των εξοπλισμών, η διευθέτηση των εγκαταστάσεων παρακολουθούσαν, όπως ήταν φυσικό, τη λειτουργία της μεταλλουργικής παραγωγής. Φαίνεται ότι η λειτουργική συνοχή της περιοχής και ιδιαίτερα η ένταση και οι τρόποι των σχέσεών της με την εργασία του ανθρώπου, για τη δημιουργία του νεότερου βιομηχανικού Λαυρίου, τη λειτουργία του και τη συνεχή αναδημιουργία, διαμόρφωσαν σχήματα και καταστάσεις που καλλιέργησαν και καλλιεργούν εντυπώσεις και αισθήματα ανάλογα με εκείνα που δημιουργούν τα έργα τέχνης.

Οι εγκαταστάσεις αυτές σαν μνημεία πλέον δεν εξηγούν μόνο, αλλά και υποβάλλουν.

Γίνεται, επομένως, σαφές, ότι αξίζει τον κόπο, ο προβληματισμός για το ρόλο που τα τεχνικά μνημεία της Λαυρεωτικής μπορούν να έχουν στις προοπτικές της περιοχής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Επιχειρείται να αποκαλυφθεί και να κατανοηθεί η σημασία, που, σήμερα, μπορεί να έχουν τα «τεχνικά μνημεία» της Λαυρεωτικής για την ίδια τη πόλη του Λαυρίου. Κύρια επιδίωξη είναι να ερευνηθεί και να αποκρυπτογραφεί ο μνημειακός πλούτος της πόλης, για δικό της λογαριασμό. Να ανιχνευτούν οι κρυμμένες

δυνατότητες, έτσι ώστε μέσα από αναδρομές στην ιστορία των «τεχνικών μνημείων», να αποκαλυφθούν οι γνώσεις και τα βιώματα που σημάδεψαν για μεγάλες περιόδους τη ζωή του Λαυρίου.

Και για ποιο λόγο αυτός ο στόχος; Τι θα κερδίσει το Λαύριο; Σε τι ανάγκες ανταποκρίνεται; Και πώς μπορεί να γίνει στην πράξη κάτι τέτοιο; Όταν ο κόσμος όλος μιλάει για το μέλλον και τις μεγάλες αλλαγές, γιατί η στροφή προς τα πίσω;

Χωρίς καμιά αμφιβολία το ζητούμενο είναι οι προοπτικές της πόλης. Και το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο ερώτημα για το πώς διαμορφώνεται σήμερα η πορεία των πραγμάτων.

Με γνώμονα τα παραπάνω θέσαμε ορισμένα ερωτήματα σε ένα σύνολο είκοσι ατόμων μονίμων και μη κατοίκων του Λαυρίου σχετικά με το πώς εκείνοι αντιλαμβάνονται τις εξελίξεις και την πιθανή αξιοποίηση των εν λόγω Τεχνικών Μνημείων. Οι ανάμεσα σε άλλες απαντήσεις που δόθηκαν σε ένα μεγαλύτερο σύνολο ερωτημάτων είναι χαρακτηριστικές για το θέμα το οποίο μας απασχολεί .

